

UNIVERZITET U TUZLI
RUDARSKO-GEOLOŠKO-GRAĐEVINSKI FAKULTET

OPSKRBA VODOM I ODVODNJA

Prof. dr. sc. NEDIM SULJIĆ, dipl.ing.građ.

1

VODOVODNE CIJEVI I ARMATURE

2

•Vodovodne instalacije u zgradama ⇒ obično metalne i plastične cijevi

•Ulični vodovi komunalnog vodovoda ⇒ lijevane željezne cijevi i čelične cijevi

•Dvorišni vodovi ⇒ lijevano željezne cijevi i čelične pocinčane cijevi

•Priključci ⇒ pocinčane čelične cijevi i plastične cijevi (sve više)

•Unutar zgrade ⇒ čelične pocinčane cijevi i plastične cijevi

3

•Vodovodna mreža:

glavni i razdjelni cjevovodi sa fazonskim komadima i armaturama

spojeni u jednu funkcionalnu cjelinu

•Vodovodnu mrežu čine:

a) cjevovodi (dovod i distribucija vode)

b) fazonski (oblikovni) komadi (usmjeravanje toka vode, promjena proticajnih površina cjevovoda)

c) vodovodne armature (ispravno funkcionisanje i održavanje mreže)

4

• **Osnovni zahtjevi kod vodovodnih mreža – osiguranje:**

- a) Čvrstoće (mehanička otpornost na vanjska i unutarnja opterećenja)
- b) Vodonepropusnosti
- c) Glatkoće unutarnjih stijenki (što manji hidraulički gubici)
- d) Dugotrajnosti (agresivne sredine)
- e) Jednostavna, brza i sigurna montaža (gradnja)
- f) Najveća ekonomičnost

• **Podjela vodovodnih mreža moguća prema:**

- a) Materijalu izvedbe (I-ž, čelične, ab, plastične cijevi)
- b) Funkciji (glavni-dovodni, vodoopskrbeni i dovodno-vodoopskrbeni) i razdjelni
- c) Pogonskom režimu (gravitacijski, potisni, kombinovani)
- d) Načinu tečenja (pod p i kombinovani – pod p i sa slobodnim vodnim licem)
- e) Šemi (granate i prstenaste mreže)

5

VODOVODNE MREŽE PREMA MATERIJALU IZVEDBE:

- U hidrotehničkoj praksi ⇒ primjena više materijala za gradnju
- Više materijala ⇒ zbog tehnološkog razvoja i raznih uslova eksploatacije

- Proizvođači cijevi ⇒ prospekti proizvodnog asortimana ⇒ osobine cijevi

bitno za projektovanje (hemijska postojanost, klasa cijevi, radni p, D, m)
načini spajanja, hidraulički parametri, provedba tlačne probe ...

6

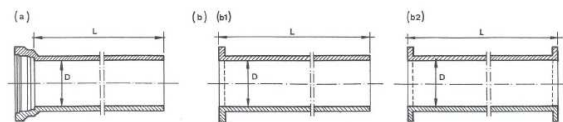
LIJEVANO-ŽELJEZNE CIJEVI

- Rasprostranjene kod vodovodnih mreža ⇒ već 200 godina se koriste

- Vijek trajanja = preko 100 godina (fabrička antikoroziivna zaštita)

- Proizvode sa sa:

- a) naglavkom (proširenje na jednom kraju – drugi kraj ravan)
- b) prirubnicom ili flanšom (na jednom ili oba kraja)

Lijevano – željezne cijevi

(a) sa naglavkom; (b) sa prirubnicom

(b1) sa prirubnicom na jednom kraju; (b2) sa prirubnicom na oba kraja

7

- Primjena ⇒ ulični vodovi i dvorišni vodovi

•Proizvodnja:

- lijevano željezo u pješčanim kalupima ili centrifugiranjem (češće)
- iznutra i izvana ⇒ sloj bitumena ⇒ otporne na koroziju od tla i vode
- relativno mala čvrstoća na istezanje ⇒ zid cijevi debeo

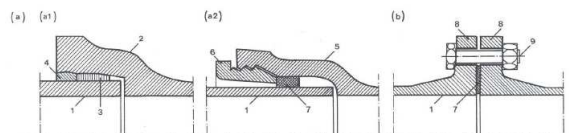
G cijevi velika ; L cijevi relativno mala ⇒ puno sastavaka

8

- Proizvode se za p 10, 15 i 20 bara
- Unutarnji $D=50$ do 600 (700) mm
- $L=3$ do 4 m

•Vrsta završetka cijevi $\Rightarrow$ kombinacija međusobnih spojeva

Spajanje lijevano-željeznih cijevi

(a) spoj sa naglavkom; (b) spoj sa prirubnicama

- 1-ravni kraj cijevi; 2-naglavak; 3-konopljeno uže natopljeno lanenim uljem;
4-nabijeno olovo ili olovna guma; 5-naglavak sa navojem; 6-tlačni prsten sa navojem;
7-brtveni (gumeni) prsten; 8-prirubnica; 9-vijak sa maticom

9

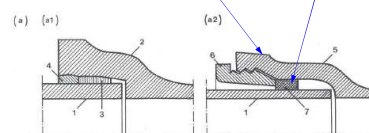
(a) Spoj sa naglavkom:

-izvedba na dva načina

-prvi način: ravni kraj jedne cijevi uvodimo u naglavak druge cijevi; prostor između cijevi i naglavka popunjavamo brtvenim materijalom

-nedostatak: krutost spoja $\Rightarrow$ mogućnost popuštanja pri deformacijama

-drugi način: primjena naglavka sa navojem i brtvenim (gumenim) prstenom

Spajanje lijevano-željeznih cijevi

(a) spoj sa naglavkom

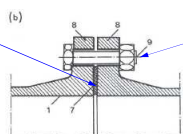
- 1-ravni kraj cijevi; 2-naglavak; 3-konopljeno uže natopljeno lanenim uljem;
4-nabijeno olovo ili olovna guma; 5-naglavak sa navojem;
6-tlačni prsten sa navojem; 7-brtveni (gumeni) prsten

10

(b) Spoj sa prirubnicama:

-kod ugradnje fazonskih komada vodovoda

-brtvljenje gumenim prstenom između prirubnica međusobno spojenih vijcima

Spajanje lijevano-željeznih cijevi

(b) spoj sa prirubnicama

- 1-ravni kraj cijevi; 7-brtveni (gumeni) prsten; 8-prirubnica; 9-vijak sa maticom

11

•Lijevano – željezne cijevi: proizvodnja i tzv. duktilnim livom $\Rightarrow$ **duktilne cijevi**

•Nove tehnologije dobijanja liva:

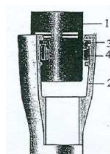
-zahtjev većoj otpornosti prema vanjskim uticajima, unutarnjem p , dužem vijeku trajanja

•Duktilne cijevi: antikorozivna vanjska i unutarnja zaštita (agresivno tlo i voda)

-vanjska zaštita galvanizacijom (metalizirani Zn) i dodatna zaštita bitumen. premazom (lako korozivno tlo) i PE oblogom (vrlo korozivno tlo)

•Spajanje duktilnih cijevi: već pomenuti spojevi (naglavak i prirubnica)

i posebna vrsta spoja na naglavak – **titon spojevi**

Titon spoj

- 1-ravni kraj cijevi; 2-naglavak; 3-tvrđi dio brtve; 4-mekani dio brtve

12

ČELIČNE CIJEVI

- Značajne prednosti prema lijevano-željeznim cijevima (veća čvrstoća i elastičnost)
- Izraženija primjena kod vodovodnih mreža sa većim p
- Debljina stijenki upola manje od lijevano-željeznih $\Rightarrow$ manja težina
- L je 2 do 3 puta veće $\Rightarrow$ manji transportni troškovi i jeftinija ugradnja

• Nedostatak $\Rightarrow$ mala otpornost prema hemijskoj koroziji

u fazi ugradnje izvodimo zaštitne premaze (bitumenski, plastični, cementni)

• Vijek trajanja $\Rightarrow$ 25 do 50 godina

13

• Prema procesu proizvodnje $\Rightarrow$ dvije vrste čeličnih cijevi:

(1) bešavne cijevi (od valjanog čelika)

(2) šavne cijevi (uzdužnim ili spiralnim varenjem čeličnih limova)

• Proizvode se za p od 10, 15, 25, 40, 64, 80 i 100 bara

• D unutarnje 50 do 600 mm (bešavne) i $D=50$ do 1600 mm (šavne cijevi)

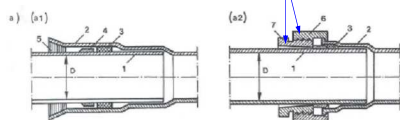
• L od 4 do 12 m (f-ja D i mogućnosti transporta)

• Spajanje čeličnih cijevi = tri osnovna načina $\rightarrow$ naredni slajdovi

14

Spojevi sa naglavkom:

- Najčešći spoj tzv. **SIGUR** (spajanje čel. cijevi unutarnjeg $D=5$ do 800 mm)
- Brtva je gumeni prsten (navlači se na ravni dio cijevi)
- Na ravnom kraju cijevi zavaruje se zaštitni prsten (spriječava istiskivanje gumenog prstena)
- Ostali dio naglavka ispunjava se nabijenim impregniranim užetom
- Čest spoj sa naglavkom na navoj (dijelovi sa navojem od lijevanog željeza, a brtveni prsten od gume)

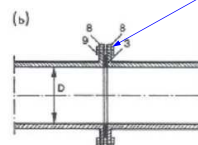
(a) spoj sa naglavkom

1-ravni kraj cijevi; 2-naglavak; 3-brtveni prsten; 4-zavareni zaštitni prsten; 5-nabijeno impregnirano uže; 6-čep sa navojem; 7-tlačni prsten sa navojem

15

Spoj sa prirubnicama:

- Kod cjevovoda položenih na površinu terena
- Brtvljenje gumenim ili metalnim prstenom koji se protežu vijcima sa maticama

(b) spoj sa prirubnicama

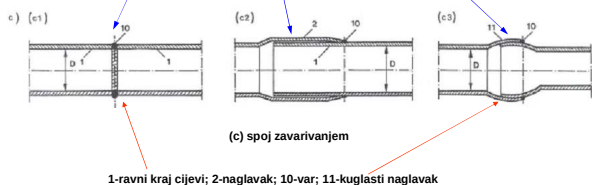
3-brtveni prsten; 8-prirubnica; 9-vijak sa maticom

16

Spoj zavarivanjem:

•Ako je unutarnji $D > 500\text{mm}$ (po pravilu)

•Zavareni spoj: čeon, sa zavarenim naglavkom i sa kuglastim zavar. naglavkom

17

ARMIRANO BETONSKE CIJEVI

•Prednosti u odnosu na lijevano-željezne i čelične cijevi:

- postojanost na koroziju
- mala električna provodljivost
- dobre hidrauličke osobine (glatkoća)

•Proizvode se:

- (1) sa prednapregnutom uzdužnom i spiralnom armaturom
- (2) sa unutarnjim čeličnim cilindrom (vodonepropusnost) i prednapregnutom spiralnom armaturom
- (3) sa prednapregnutom armaturom i postupkom specijalnog vibriranja pod p tokom proizvodnje

•Dimenzije ab cijevi nisu normirane

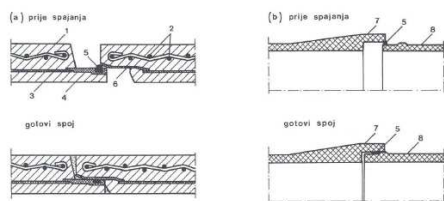
•Obično se proizvode za p do 10 bara, unutarnjeg $D=300$ do 3000mm

• L obično 4 do 6m

18

Proizvodnja cijevi sa naglavkom i ravnim krajem

Prema tipu cijevi $\Rightarrow$ kombinuju se spojevi (slika dole)

Spajanje ab cijevi

(a) spoj sa ravnim krajem (b) spoj sa naglavkom

- 1-uzdužna armatura; 2-spiralna armatura; 3-cilindar od čeličnog lima
4-prsten ravnog kraja cijevi; 5-gumeni prsten; 6-prsten naglavka;
7-naglavak; 8-ravni kraj cijevi

19

BAKRENE CIJEVI

•Unutarnja instalacija tople vode (obično) ; priključni vodovi

•Unutarnje površine $\Rightarrow$ nastaje tanki sloj oksidula $\Rightarrow$ štiti nagrizanje cijevi

•Nisu preporučljive $\Rightarrow$ voda koja sadrži puno agresivnog CO_2 $\Rightarrow$ mineralne vode

$\downarrow$
otapa Cu $\Rightarrow$ utiče na ukus vode

•Trajne i elastične $\Rightarrow$ teško pucaju pri smrzavanju

•Vrlo glatke $\Rightarrow$ tanki zidovi ; lijep izgled

•Istezanje $\Rightarrow$ 50% veće nego kod čeličnih cijevi

•Prečnici $D=6$ do 75mm

• L u šipkama 4 do 6m

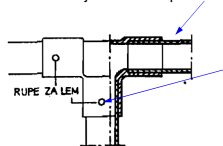
• L u kotulovima do 150m

20

•Spajanje bakrenih cijevi

- zavarivanjem $\Rightarrow$ potrebna velika vještina (tanki zidovi cijevi)
- tvrdim lemljenjem
- specijalnim cijevima sa zavrtanjem
- cijevima sa kapilarnim lemljenjem $\Rightarrow$ najčešća primjena

Spoj bakrene cijevi kapilarnim lemom

- kroz rupice se unese lem
- lem se raširi po cijeloj dodirnoj površini
- savijanje cijevi malih **D** u hladnom stanju
- savijanje cijevi većih **D** uz prethodno zagrijavanje

21

PLASTIČNE CIJEVI

•Proizvode se od:

- (1) **PE** niske (PELD) u visoke (PEHD) gustine
- (2) tvrdog **PVC**
- (3) **PE** materijala
- (4) **PP**

•Novijeg datuma $\Rightarrow$ 50-ak godina unazad $\Rightarrow$ vijek trajanja nepoznat

22

•Prednosti plastičnih cijevi:

- velika otpornost prema koroziji
- mala masa (lakši transport i ugradnja)
- otpornost na mraz
- dielektričnost
- mala toplotna provodljivost
- dobre hidrauličke osobine (glatkoća)
- laka montaža (obrada, rezanje, spajanje)

•Nedostaci plastičnih cijevi:

- veliko istezanje na visokim **T**
- zapaljivost
- opadanje čvrstoće kod **T > 20 C**
- krutost **PVC** na **T < 0 C**
- ugradnja fazonskih komada i armatura $\Rightarrow$ prelaz na čelične ili ljevano željezne fazonske komade sa priрубnicama

23

•Danas sve veća upotreba

- Veoma glatke iznutra $\Rightarrow$ gubici na trenje manje od čeličnih cijevi
- Laka obrada uobičajnim alatom za drvo i metal
- Veoma otporne na koroziju

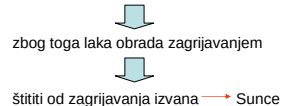
•Nisu podložne inkrustaciji

•Trajnost na osnovu dosadašnjih iskustava do 50 godina

•Nisu otrovne $\Rightarrow$ ekološki prihvatljive

•Plastični materijal dobar toplotni i električni izolator

•Lako omekšavanje na toploti $\Rightarrow$ primjena samo kod **T do 60°C**

•Veoma lagane $\Rightarrow$ transport i rad sa njima olakšan

•Pri montaži voditi računa o širenju cijevi na toploti

24

(1) POLIETILENSKE CIJEVI:

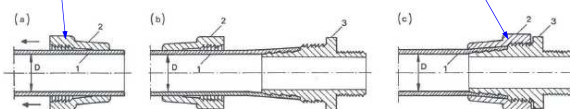
- Dobijanje → polimerizacijom etilena
- PELD dobijamo bestlačnom polimerizacijom etilena kod niskih T
- PEHD dobijamo polimerizacijom etilena kod visokog p i visoke T
- PELD = za p 2,5 ; 6 i 10 bara → unutarnji D f-ja p (D=10 do 130mm)
- PELD = proizvode se sa ravnim krajem → isporuka u namotajima od 300m (za D < 40mm) i namotaji do 110m (najveći profili cijevi)
- PEHD = za p 2,5 ; 3,2 ; 4,6 ; 10 bara → unutarnji D f-ja p (D=15 do 1150mm)
- PEHD → L=6 i 12m

25

•Spajanje PELD cijevi:

- na ravni kraj cijevi montira se prsten sa navojem
- kraj cijevi zagrijemo vrućim zrakom ili vrućom vodom
- kada je zagrijani kraj cijevi elastičan → uvučemo konusni dio spojnice
- na navojni dio spojnice pritegnemo prethodno ugrađeni prsten (slika dole)

Spajanje PELD cijevi

- (a) montaža prstena sa navojem; (b) uvlačenje konusnog dijela spojnice;
(c) pritezanje prstena sa spojnicom

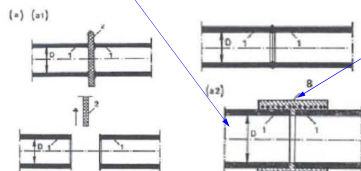
1-ravni kraj cijevi; 2-prsten sa navojem; 3-konusna spojnica sa navojem

26

•Spajanje PEHD cijevi moguće na tri načina:

a) Spoj PEHD cijevi zavarivanjem (izvedba u dvije varijante)

- Prva varijanta: krajevi cijevi se zagrijavaju na T=200 C u trajanju 30 do 250 s drže se međusobno pritisnuti 4 do 25 s trajanje zagrijavanja i međusobnog kontakta → f-ja d stijenke tanke cijevi → kraće zagrijavanje i kraći međusobni kontakt
- Druga varijanta: krajevi cijevi spajamo posebnom prstenastom spojnicom u spojnici se nalazi žica za zavarivanje žica se priključuje na aparat za zavarivanje

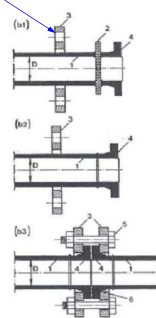
Spajanje PEHD cijevi
a) spoj zavarivanjem

- 1-ravni kraj cijevi; 2-grijač
8-elektrospojnica (prstenasta spojica sa žicom za zavarivanje)

27

b) Spoj PEHD cijevi pomoću prirubničkog tuljaka i slobodne prirubnice

- na ravni kraj cijevi montiramo slobodnu prirubnicu
- zavarimo prirubnički tuljak
- spajanje cijevi vijcima sa maticama nakon umetanja gumenog prstena

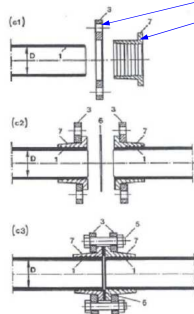
Spajanje PEHD cijevi
(b) spoj prirubničkim tuljkom i slobodnom prirubnicom

- 1-ravni kraj cijevi; 2-grijač; 3-slobodna prirubnica;
4-prirubnički tuljak; 5-vijak sa maticom;
6-brtveni prsten

28

c) Spoj PEHD cijevi pomoću zupčaste spojnice i slobodne prirubnice

na ravni kraj cijevi montiramo slobodnu prirubnicu, potom zupčastu spojnicu spoj cijevi vijcima sa maticom

Spajanje PEHD cijevi
(c) spoj zupčastom spojnicom i slobodnom prirubnicom

1-ravni kraj cijevi; 3-slobodna prirubnica;
5-vijak sa maticom; 6-brtveni prsten; 7-zupčasta spojnica

29

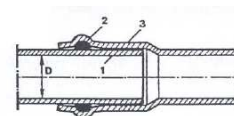
(2) CIJEVI OD TVRDOG PVC-a:

• Izrada od vještačke mase dobijene sintetičkom polimerizacijom vinil hlorida

• Postupak proizvodnje: ugrijani granulati PVC-a istiskuju se kroz mlaznicu (ekstruder) i onda se hladi

• Proizvodnja za p 6 i 10 bara; unutarnji D=60 do 450mm; L=6 m

• Cijevi sa naglavkom i ravnim krajem → spajanje f-ja načina završetka

Spajanje PVC cijevi

1-ravni kraj cijevi; 2-brtveni prsten; 3-naglavak

30

(3) CIJEVI OD POLIESTERA (PES):

• Proizvode se od smjese kvarcnog pijeska, staklenih vlakana i poliesterske smole

• Cijevi → odlične mehaničke osobine → i za teške uslove eksploatacije

• Najčešće se proizvode sa ravnim krajem za p 4, 6, 10, 16, 20, 25 bara

• Unutarnji D=200 do 1600 mm; L=6 m

• Proizvode se i svi fazonski komadi

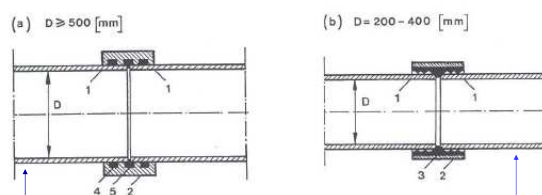
• Spajanje pomoću spojnice tipa A i tipa B

• Vrsta spoja → f-ja unutarnjeg D

• Spojnica tipa A → za D > 500 mm

• Spojnica tipa B → za D=200 do 400 mm

31

Spajanje poliesterskih cijevi

(a) spoj sa spojnicom tipa A; (b) spoj sa spojnicom tipa B

1-ravni kraj cijevi; 2-prstenasta spojnica; 3-monolitni rebrasti gumeni prsten;
4-brtveni prstenovi; 5-srednji gumeni prsten za razmak

Spojnica tipa A → za D > 500 mm

Spojnica tipa B → za D=200 do 400 mm

32

FAZONSKI KOMADI

• Za savladavanje promjene pravca profila i vrste spojeva, grananje vodova

posebni komadima → **FAZONSKI (OBLIKOVNI) KOMADI**

• **Proizvodnja:** uglavnom od **tvornički ljevanog željeza** (rijeđe plastika, čelik)

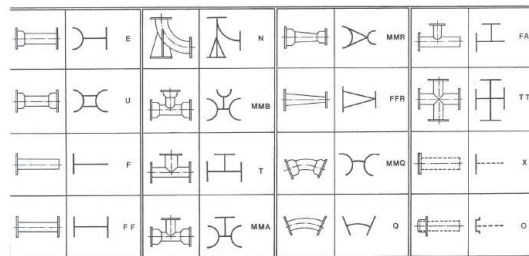
• **Spojnice:** sa naglavkom, sa prirubnicom i kombinovano

• Iste osobine kao i cijevi → osim dužine

• Vrste, veličine, šeme i oznake → standardizovane

• Oznake prema DIN-u

33

Šeme i oznake (prema DIN-u) nekih ljevano-željeznih fazonskih komada

• Praksa → nekada potreba za **nestandardizovanim fazonskim komadima**

posebno se naručuju → skuplji → isporuka duža → **izbjegavati ih**

34

VODOVODNE ARMATURE

• Uređaji za **ispravno funkcionisanje vodovodne mreže**

• **Uloga:** zaustavljanje, prigušivanje i regulisanje toka vode, regulisanje **p**, mjerenje **Q**, ispuštanje vode i zraka iz cijevi

• **Proizvodnja:** ljevano željezo i čelik → isti **D** i **p** kao i vodovodne cijevi
novije vrijeme → bakar, mesing i plastične mase

• **Vrste armatura – generalno:**

(1) armature za zatvaranje i regulaciju

(2) armature za uzimanje vode

(3) zaštitne armature

• **Armature:**

- zatvarači (zasuni, zapornice)
- ispusne armature (razne ispusnice, slavine i ispirnice)
- regulacijske armature (razni ventili)
- mjerne armature (vodomjeri)

35

(1) Armature za zatvaranje i regulaciju

ZATVARAČI (ZASUNI):

• Zasuni (zatvarači) → na svim vodoopskrbnim ograncima i na ravnim dijelovima

• Zasuni (zatvarači) → na **L** od 300 do 500 m (ravni dijelovi mreže)

• **Najrasprostranjenija primjena:**

- a) klinasti zatvarači
- b) prstenasti zatvarači
- c) leptirasti zatvarači

• Zadatak zasuna → zaustavljanje i prigušivanje toka vode u cijevima

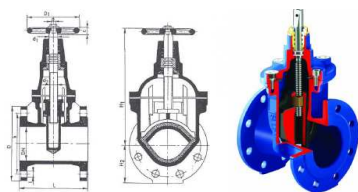
• **Postavljanje zasuna** na profile od 40mm do najvećih

• **Zatvaranje i otvaranje postupno** i ne izaziva dinamičke udare

zatvaranje nije uvijek potpuno → suspendovane čestice u vodi

• Rijetko se koriste u kućnoj mreži

36

Prstenasti zasun

37

ZATVARAČI – ZAPORNICE:

- Zapornice $\Rightarrow$ zaporni ventili, propusni ventili
- F-ja ista kao i zasuni
- Vrste zapornica: za razne položaje (ravne, kose); načini spajanja (sa navojem, priрубnicama ...), načini rukovanja (sa točkom, sa prečkom, sa polugom, na ključ)

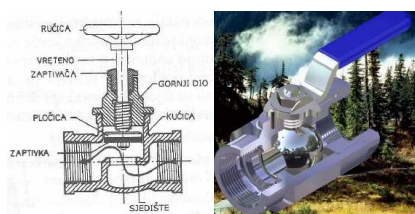
- Samozapornice = specijalne zapornice $\Rightarrow$ propuštanje vode određeno t

Primjena $\rightarrow$ javni tuševi, pisoari itd. $\downarrow$ poslije se same zatvore

Svaki početak razvoda vodovodne mreže $\Rightarrow$ postaviti zapornicu (ventil) !!!

38

Šema i princip rada zapornice

Princip rada zapornice:

- zaustavljanje vode = okretanjem ručnog točka na čijem donjem dijelu je pločica sa gumenim prstenom
- gumeni prsten naliže na svoje ležište (sjedište) u otvoru pregrade

$\downarrow$
potpuno zaustavlja tok vode

39

(2) Armature za uzimanje vode

- (a) Hidranti (nadzemni i podzemni)
- (b) Javni bunari

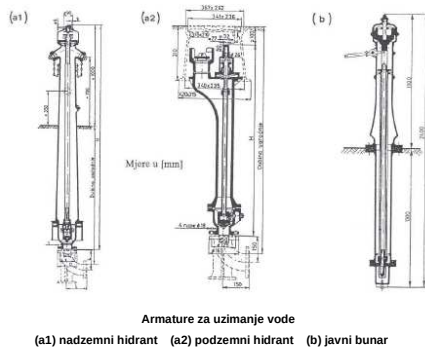
(a) HIDRANTI

- uzimanje vode za gašenje požara (požarni hidranti)
- pranje ulica
- polivanje javnih zelenih površina
- ispiranje vodovodne mreže itd.
- međusobni razmak do 150m (sa obje strane ceste)
- u naseljima sa individualnim stambenim objektima do 300m

(b) JAVNI BUNARI

- uzimanje pitke vode na javnim mjestima

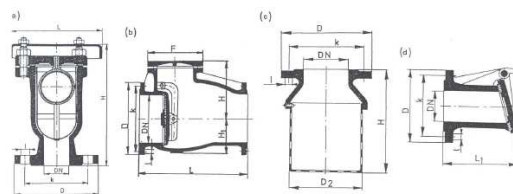
40

41

(3) Zaštitne armature

- (a) Odzračni ventili
- (b) Povratni ventili
- (c) Usisne košare
- (d) Žablji poklopci
- (e) Muljni ispusti ...

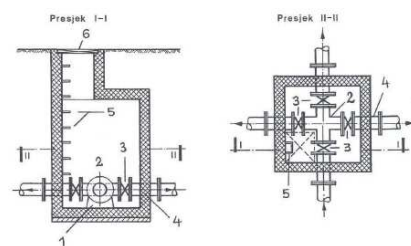
42

- (a) **Odzračni ventil** → na visokim prevojnim tačkama mreže radi automatskog ispuštanja zraka koji se skuplja
- (b) **Povratni ventil** → strujanje vode u cjevovodu samo u jednom smjeru
- (c) **Usisne košare** → spriječavaju taloženje većih stranih tijela u usisne cijevi
- (d) **Žablji poklopci** → spriječavanje povratnog strujanja i ulaženja stranih tijela u cjevovod
- (e) **Muljni ispusti** → ispuštanje vode i mulja na niskim tačkama mreže

- Okna (šahtovi) → sve vodovodne armature i fazonski komadi se smještaju
- Okna (šahtovi) → osiguran pristup i zaštita
- Okno (šaht) → dimenzije f-ja **D** cijevi, fazonskih komada, armatura
- Okno (šaht) → obično od **AB**, monolitno ili montažno
- Okno (šaht) → pravougaoni, kvadratni, okrugli, poligonalni tlocrt

- Vrste i nazivi šahtova f-ja vrste armature koja je u njih montirana
zasunska okna, odzračna okna, okna muljnog ispusta, vodomjerna okna ...

43

Pravougaono ab zasunsko okno
1-podložni (betonski) blok; 2-TT komad; 3-zasun; 4-FF komad;
5-tipske metalne penjalice; 6-tipski poklopac

44

ISPUSNE ARMATURE – ISPUSNICE I ISPIRNICE

•Ispusnice = ispusni ventili

•Razlikuju se po:

- obliku
- konstrukciji
- svrsi (namjeni)
- položaju

•Nazivamo ih **SLAVINE**

•Postoje slijedeće vrste slavina – ispusnica:

- zidne (iznad umivaonika, kade, sudopera ...)
- stojeće (na sudoperu, umivaoniku ...)
- česme za pitku vodu (na javnim mjestima –mlaz u vidu malog vodoskoka)
- štedljive (na javnim mjestima - javni nužnici, ograničena potrošnja vode)
- sa plovkom (u vodokotlićima itd)

•Ispirnice (ispirni ventili) ⇒ za ispiranje WC ili pisoara direktno iz vodov. cijevi 45

•Tipovi i oblici slavina ovise od proizvođača ⇒ razni dizajn i mogućnosti

46

Rukovanje ispusnicama:

-ručno okretanje ručice

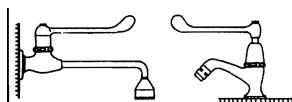
-zatvaranje okretanjem u smjeru kazaljke na satu ⇒ (otvaranje obratno)

-ručice prilagođene lakom prihvatanju prstima → točkić, prečka, zvijezda

-danas se izrađuju od plastičnih masa

-izbjegavanje upotrebe prstiju ⇒ primjena tzv. **liječničke ispusnice**

brzohodni ventil sa okretanjem za 90°; poluge ⇒ rukovanje i laktom

Liječničke ispusnice

47

•Zadnje vrijeme ⇒ aktiviranje ventila pomicanjem poluge ili pritiskom na tipku

nije potrebno koristiti prste ⇒ može i dijelom šake aktiviranje

•Izbjegavanje dodira ručica ⇒ higijenski uslovi u javnim wc-ima

aktiviranje ventila nogom ili električnim i fotoelektričnim uređajima

ušteta vode ⇒ pušta se samo kada je potrebno

48

REGULACIJSKE ARMATURE

•Razni ventili za regulaciju toka vode, regulaciju p i ispuštanje zraka

•Postoje:

- Odbojni ventil (povratni jednosmjerni ventil)
- Zračni ventil
- Sigurnosni ventil
- Kombinovani ventil

49

Regulacijske armature – ODBOJNI VENTIL:

- Odbojni ventil $\Rightarrow$ povratni, jednosmjerni
- Dopušta tok vode samo u jednom smjeru
- Ugradnja kod hidrofora, bojlera, rezevoara, vodomjera itd.
- Princip rada $\Rightarrow p$ vode zatvara poklopac kada voda krene teći u drugom smjeru

50

Regulacijske armature – REDUKCIJSKI VENTIL:

- Smanjuje previsoki p vode u cjevnoj mreži na neki niži i automatski ga održava
- Ugradnja samo na osnovu dozvole komunalnog preduzeća
- Često osjetljivi na suspendovane čestice u vodi

$\downarrow$
ugradnja sita ispred njih

51

Regulacijske armature – ZRAČNI VENTIL:

- Namjena $\Rightarrow$ ispuštanje zraka iz vodovodne mreže (ispusni ventil)
 $\Rightarrow$ uvlačenje zraka u cjevnu mrežu (usisni ventil)
 $\Rightarrow$ za obje radnje (ispusno-usisni ventil)
- Ugradnja $\Rightarrow$ najviše tačke mreže i druge tačke kućne i vanjske mreže
- Automatizovani
- Princip rada $\Rightarrow$ uzgon kugle i razlika p_{atm} i p_{radno} u cjevovodu

2

Regulacijske armature – SIGURNOSNI VENTIL:

•Spriječavanje opasnog p

•Ugradnja → mjesta gdje može nastati povećanje p

razaranje uređaja i cijevi (kod grijača kotlova)

53

Regulacijske armature – KOMBINOVANI VENTIL:

•Izrađuju se u jednom komadu

54

MJERNE ARMATURE

•Uređaji za mjerenje Q vode

•Kontrolisanje i obračun potrošnje vode → VODOMJERI

•Podjela vodomjera:

- a) mokri (mehanizam koji mjeri potrošnju u vodi)
- b) suhi

•Podjela vodomjera u nekoliko grupa:

- a) vodomjer sa krilastim rotorom (obično u zgradama)
- b) Woltmann-ov vodomjer (za veće količine vode)
- c) Kombinovani vodomjer (gdje treba registrovati i male i velike količine)
- d) Specijalni vodomjeri i mjeraci Q

55

56

Mjerne armature – VODOMJER SA KRILASTIM ROTORIMA:

•Mjerenje potrošnje vode u domaćinstvima

•Za priključke DN15 do DN65 mm, pa i veće

•Ugradnja → horizontalni i vertikalni položaj

•Princip rada → mlaz vode koji prolazi kroz cijev okreće rotor sa krilcima

rotor prenosi okretaje na brojčani → mjeri potrošnju

57

Vodomjeri njemačkog proizvođača Elster Messtechnik ugradnja u horizontalnom i vertikalnom položaju

•Danas sve više se ugrađuju vodomjeri sa daljinskim očitavanjem (slika dole)

Vodomer proizvođač IKOM Zagreb

58

Mjerne armature – WOLTMANN-ov VODOMJER:

•Mjerenje većih količina vode (industrija, požarni vodovi ...)

•Princip rada → u cilindričnoj kućici ima turbinski krug sa spiralnim lopaticama

turbinski krug se okreće pod dejstvom toka vode

mjeri se protok vode

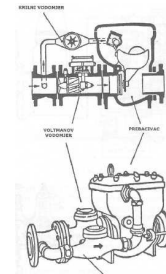
59

Mjerne armature – KOMBINOVANI VODOMJER:

•Primjena u postrojenjima gdje treba registrovati male i velike količine vode

•Sastoji se, obično, od:

- jednog vodomjera sa krilastim rotorom (za malu potrošnju)
- jednog Woltmannovog vodomjera (za veliku potrošnju)

60

Mjerne armature – izbor vodomjera u domaćinstvima:

- Izbor sistema i veličine vodomjera → f-ja prosječnog mjesečnog protoka (Q)

voditi računa i o max. Q i min. Q

- Prečnik priključka **NE MORA** biti = prečniku vodomjera !!!

- Proizvođač vodomjera → prilaže tablicu karakterističnih vodomjera

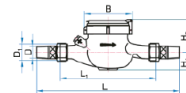
61

Vodomjer za domaćinstva tip VMA, VVMA, VMK, VVMK:

-za mjerenje potrošnje vode u domaćinstvima i blokovima stanova

-namjenjen za hladnu vodu T do 50°C

Horizontalni vodomjeri tip VMA, VVK

Nazivni protok (Q_n m ³ /h)	15	15	20	20	25	32	40	50	50
Nazivni protok (Q_n m ³ /h)	1,5	1,5	1,5	2,5	3,5	6	10	16	15
Najveći protok (Q_{max})	3	3	3	5	7	12	20	30	30
Prijelazni protok (Q_t)	0,12	0,12	0,12	0,2	0,28	0,48	0,8	1,3	1,3
Najmanji protok	0,03	0,03	0,03	0,05	0,07	0,12	0,2	0,45	0,45
Glutak tekućine kod najmanjeg protoka	0,6	0,6	0,6	0,6	1	1	1	1	1
Dužina (L mm)	245	270	290	290	380	380	440	390	-
Dužina (L mm)	165	180	190	190	260	260	300	270	270
Navojni spoj (D)	1/2"	1/2"	3/4"	3/4"	1"	1"	1 1/2"	2"	2"
Navojni spoj (D1)	6/8	6/8	6/8	6/8	6/8	6/8	6/8	6/8	6/8
Razlozjenje (Ø1 mm)	31	32	31	31	40	40	46	46	68
Razlozjenje (Ø2 mm)	84	87	84	84	87	87	107	107	107
Masa (kg)	1,5	2	1,6	1,6	2,2	2,5	3,7	4,5	5,5
Capacitativni (Øh)	5-7	5-7	5-7	5-7	5-7	30	30	110	118

62